

- Regel 10. „domayne, revenu, droix, prouffits et emolumens
„quelzconques de nos dits principauté, terres,
„et seuries. Et de a cest effect contraindre par
„toutes manières de constrainches”
- „ 11. „deues et raisonnables, noz formiers, admodiateurs,
„oensiers, rentiers, et autres qui nous seront
„redebables, et a iceulx, bailler et passer quitance
„une ou plusieurs telle quil”
- „ 12. „appartiendra. Les quelles tiendrons pour bonnes
„et vailables, Et en outre de bailler a ferme
„et admodiation noz panges deau et de terre,
„grand pre doranges, tasques”
- „ 13. „molins, fours, vergiers, pasturaiges, eauz, et
„estanz, et autres biens quelzconques a nre
„plus grant prouffit que faire se pourra et
„generalement faire tout ce que”
- „ 14. „recepveur deuement institué peult et doit
„faire non moins que si le tout fust par ces
„pntes particulierement declaré et specifie. A
„la charge de nois en rendre bon compte”
- „ 15. „et reliqua en nre chambre des comptes ordonnée
„a Salms, Aux gaiges, prouffitz, honneurs et
„emolumens anciens et accoustumez, Le tout
„sans povir dyminuer ou”
- „ 16. „autrement alier nos domayne en anciens
„droix si donnons en mendement a noz gouvernes,
„president, regent, conseillers, juges et officiers
„de nos dite principauté terres”
- „ 17. „et sries, Et requerons tous autres qu'ilz ayant a
„andere congnoistre et admettre ledt Jehan Virieu
„comme nre recepveur deuement institué, et
„aufaict de sondt office et de ce qui en”
- „ 18. „appendra. Ils facent et donnent toute adresse,
„assistance faveur et ayde. En tesmoing de ce
„nous avons a ces pntes fait appendre nre seel Et
„requis ausdt s^{es} de”
- „ 19. „Merode et de Corbaron noz mambours les
„vouloir subscripre de leurs noms. Ce que nous
„mambours dessnommez avons voluntiers fait
„en approbation que ce soit este fait”
- „ 20. „de nre consentement et auctorité expresse Et
„mèsmement nous avons pour nous tant que
„besoing est contynue et contynuons ledt recep-
„veur en tout tel pouvoir et charge que”
- „ 21. „contenu est en ces pntes. Donné à Bruxelles
„le dixieme de mars premier jour de karesme
„Lan mil cinq cen quarante cinq stil de
„la chancellerie de brabant”.

(get.) „J. de Merode. C. Bouton”.

Medegedeeld naar eene copie door

Tiel.

Jonkhr. VAN KINSCHOT.

Maandblad XXIII, 1905, K. 309, regel 9 v. b.

van Virieu. — De acte, aangehaald als boven, luidt:

- Regel 1. „Wilhelm bij de gratien Godts, Prince van
„Oraengien, Grave van Nassau van Catzenelle-
„bogen”.
- „ 2. „van Vianden, van Dietz, van Bueren, van
„Leerdamme, Erfheere ende Baron van Breda,
„van Diest, van Arimbergen, van, van
„Nozeren, Erfborchgrave van”
- „ 3. „Antwerpen, ende van Besançon, Stadthouder
„ende Capiteyn generaal over Hollandt, Zeelandt,

- „Westvrieslandt ende Uytrecht, allen derghenen
„die dese tegenwoordige sien”
- Regel 4. „oft hooren lesen sullen, Saluyt. — Alsoo ter
„cause van onsen Gouvernemente van desen
„Lande van Hollandt de Staet ende officie van
„houdtvester van denselven lande tot”
- „ 5. „onser dispositie ende collatie is staende, ende
„wij teghenwoorde noodich bevindende iemandt
„vertrouwd daertoe te stellen opdat die Bosschen
„ende het wilt daarinne zijnde des”
- „ 6. „te betere bewaert ende gaede gheslaen mach
„worden, Doen te weten dat om die goede
„kennisse die wy hebben van onsen lieven
„ende ghetrouwen Jonckbeer franssoys”
- „ 7. „van Virieu en de van den goeden en de
„ghetrouwen diensten, die hij ons over veele
„langhe jaeren ghedaen heeft ons volcomentlyck
„betrouwende t zijnder vroomicheyt ende son-
„derlinghe”
- „ 8. „getrouwicheyt wy denselven ghestelt geordon-
„neert ende ghecommitteert hebben stellen
„ordineren ende committeren by desen in den
„staat ende officie van houdtvester van desen
„Lande van”
- „ 9. „Hollandt, ghevende hem macht autoriteyt
„ende sunderling bevel, denselven staet voortae
„te houden, te exerceeren ende te bedienen.
„Des Co. Mat^c ende onse Hoocheyt ende
„gerechtiche”
- „ 10. „daerinne te beweren diede op zicht te hebben
„dat alle des Co. Mat^s Bosschen ende het wilt
„daerinnē synde wel ende behoirlycken onder-
„houden ende gaedegheslaen worden, sonder”
- „ 11. „te ghedooghen dat by iemanden nyet daertoe
„gheautoriseert zynde of te egheen speciael bevel
„hebbende eenig wilt gheschote, oft ghevanghe,
„ofte oock enig gheboomte aff ghehouden worden”
- „ 12. „Ende off iemandt zulcx dede sal hy daerteghen
„procedere ghelyck als naer rechte behooren
„sal, Ende voorts al doen tghene dat den
„goet ende ghetrouw houdtvester van Hollandt”
- „ 13. „schuldich is ende behoort te doen, Totten
„eerenwedden, rechten, proflyten vervallen en de
„emolumenten daertoe staende ende behoorende
„syn Leeffdaghe lanck waerop ende van”
- „ 14. „hem ons exerceeren ende bedienen van de voor-
„schreven staet de bovenghenoempde Joncker
„Franchois Van Virieu ghehouden wordt den
„behoorlycken eedt in onzen handen te doen,
„ordoneren”
- „ 15. „ende bevelen daerom van weghen Co. Mat^c
„allen Rechteren, Justicieren, officieren ende allen
„anderen, des Co Mat^c ondersaeten hemt selve
„officie van houdtvester van Hollandt”
- „ 16. „midts gaders de eerenwedden, Rechten, prof-
„fytten vervallen ende emolumenten voorschreven
„te geven, laten ende ghedooghen, rustelyck,
„ordelyck ende volcomelyck exercere ghenyeten
„ende”
- „ 17. „ghebruycken, cesserende alle betetten(?) ende
„wedersegghen ter contrarien want onsen ern-
„stighen wille ende bevel zulcx is. Des t'oirconde
„hebben wij deze met”
- „ 18. „onsen name gheteckent ende ons seghel daeraen

„doen hanghen. Ghegeven tot Delft opten
„veerthiende dach der maent van Mays int Jaer
„ons Heeren duysent”

Regel 19. „vyffhondert ende seventich ende drye”.

(get.) GUILLE DE NASSAU.

Aan de achterzijde staat:

„Op huynen heeft Jonckeer franchoys van
„Virieu, houtvester van de bosschen van Hollt,
„gedaen de behoorlycke eede in syne commissie
„aen dandersyde van dese vermeldt Actum ten
„burele van de Rekeninghe tot Delft op ten
„XVI^{en} May 1573. My tegenwordich, (get) C.
„van der Laen Jzn.”

Medegedeeld naar eene copie door

Tiel.

Jonkhr. VAN KINSCHOT.

BOEK AANKONDIGING.

Zur Reformationsgeschichte Aachens während des 16 Jahrhunderts. Eine kritische Studie bearbeitet nach Archivalien von Herm. Friedr. Macco (Aachen Verlags- und Druckerei-Gesellschaft, Aachen 1907).

In 1900 verscheen van ons eerelid den heer H. F. Macco destijds te Aken, een geschrift „Die reformatorischen Bewegungen während des 16 Jahrhunderts in der Reichsstadt Aachen”, waarin op grond van bronnenstudie werd verkondigd dat in de tweede helft der 16^e eeuw de stad Aken overwegend protestantsch was en slechts met geweld tot het katholicisme kon worden teruggebracht, dat de bloei van Aken door de verdrijving van de protestanten werd te nietgedaan en gedurende eeuwen daardoor bleef vernietigd. Tegen deze beschouwingen is van katholieke zijde te velde getrokken door den Aken-schen Griffier Johannes Freyer in een brochure „Zur Geschichte Aachens im 16 Jahrhundert, Aachen 1905”. Omdat sinds 1906 het oorkondenmateriaal over de geschiedenis der kerkhervorming te Aken inderdaad belangrijk completer is geworden, heeft de heer Macco in de verschijning van Frey's brochure alleen aanleiding gevonden dit gewichtige tijdperk nogmaals te behandelen. Het kon echter niet anders of het nieuwe geschrift werd eene bevestiging en nadere uiteenzetting van het verhandelde van de eerste brochure en eene bijkans doorlopende bestrijding van Frey's geschrift.

Na eene inleiding, waarin over het verdwijnen van archiefstukken wordt gehandeld, begint de auteur met den aanvang der reformatorische beweging te Aken te beschrijven en vermeldt hij daarbij ter loops dat voor de wel eens geuite meening, dat in de eerste 20 jaren der 16^e eeuw vele aanhangers van het nieuwe geloof uit de Nederlanden naar Aken zouden zijn gekomen, feitelijk niet het geringste bewijs bestaat. De hervormingsbeweging te Aken zou zich, ook volgens een onlangs verschenen werk van den predikant Wolff, zelfstandig, onafhankelijk van de gebeurtenissen in de Nederlanden, ontwikkeld hebben. Als de eerste reformator te Aken wordt aangemerkt Albrecht von Münster, die in 1524 optrad en beweerd werd een vreemdeling te zijn geweest uit Westphalen die na tot het katholiek geloof te zijn teruggekeerd, ter dood gebracht is op eene beschuldiging en bekentenis een jongen man te Wezel te hebben vermoord.

Op grond van mededeelingen van den Raadsschrijver Balthazar von Münster is door Peter a Beeck en in navolging van hem door alle latere geschiedschrijvers aangenomen dat deze een vreemdeling zou zijn geweest, afkomstig uit Münster. Wolff heeft er echter op gewezen dat in dit geval de Raad niet had mogen berechten, zooals geschied is, doch dat hij dan volgens de Akensche constitutie onder de jurisdictie van de schepenen en van den door den Hertog van Gulick benoemden vogtmeier der stad zoude gevallen zijn. Nu toont Macco op genealogische gronden en steunende op archiefstukken uit het Rijksarchief te Wetzlar aan dat in het begin van de twintiger jaren inderdaad een Akensche burger met name Albrecht, Ailoff of Albert von Münster geleefd heeft, in tweede huwelijk getrouwd met eene dochter uit het in de stadsgeschiedenis bekende geslacht von Cronenberg. Zij komen voor in twee transportacten van 7 Nov. en 9 Nov. 1520 en een andere Albert, Ailoff of Adolff von Münster komt noch in dien tijd noch gedurende de 16^e of 17^e eeuw in Akensche oorkonden voor, en daar de secretaris Baltasar von Münster de man is op wien Peter a Beeck zich beroept en juist Iluprecht en Nikolaus von Münster een zeer voornaam aandeel hebben genomen aan de tegenreformatie, hadden zij er wel belang bij den terechtgestelde als een vreemde voor te stellen waarbij de naam van de Westphalsche stad hen hielp.

In 1530 verklaarden de afgevaardigden van Aken nog op den Rijkdag te Worms dat de stad in het katholiek geloof volhardde, doch reeds enkele jaren later hoort men te Aken van wederdoopers en Lutherschen. Na den val van Münster wilde men Aken tot het middelpunt van de wederdoopers maken. En ook onder den adel vond die secte aanhangers, getuige het proces tegen Johann Beulart, zoon van Jonker Simon Beulart von Beulartstein en van Helena Lentz op den Drieseh en kleinzoon van Johan die van 1441 tot zijn dood in 1459 in den adellijken schepenstoel te Aken zitting had. Johan's zoons en 3 dochters waren weder katholiek en de kleinzoon, eveneens Johan geheeten, werd in 1598 na het herstel der katholieke heerschappij te Aken aldaar schepen.

In de veertiger jaren wordt voor 't eerst van het protestantisme in engeren zin melding gemaakt, en wel bij het op 8 Oct. 1544 in de stad roepen en met groote voorrechten begunstigen van een 25 of 30 wolwerkers, „ansehnlichen Persone mit ihren gangen Hausraten aus Flandern, Artois und darumbrent, die sich alhier nieder zulassen begeren umb die Wursyen und Arreschen zu machen und die. Bürgerskinder diese kunst zu lehren” zegt het raadsbesluit. Macco betoogt dat ten onrechte tot dusver beweerd is dat deze hun protestantisme verzwegen hebben en zij ter sluiks binnen gekomen zijn. Het was algemeen bekend.

In 1545 trad te Aken op een in de geschiedenis der Hervorming van ons land bekende persoonlijkheid Jacob van Utenhove en in 1558 stichtte de predikant Adriaan van Haemstede, die met 13 uit Antwerpen gevluchte familiën naar Aken gekomen was, aldaar in stilte eene gemeente. Hij zelf bleef er echter kort. In 1559 kwamen vele protestantsche Nederlandsche familiën zich te Aken vestigen, in zoo groot aantal dat het een stijging der waarde van de huizen ten gevolge had, en deze Nederlanders werden als burgers en gildebreeders aangenomen. Een verzoek aan den Raad om een bezoldigd predikant in de kerk te mogen hebben werd hun echter 26 Jan. 1559 geweigerd. Het komt den heer Macco voor dat de Akensche protestanten bestonden uit Calvi-